

Selvbestemmelse, menneskesyn og indflydelse på eget liv

– Lidt historik og nogle fremtidsvisioner.

Af Terje Erlandsen, Leder af uddannelses og kulturcenter Marjatta

Social og specialpædagogik som fagområde har gennemgået en rivende udvikling siden Rudolf Steiner i 1924 holdt foredragsrækken Helsepædagogisk kursus for en gruppe læger og pædagoger. På Steiners tid stod udviklingshæmmede ikke højt i kurs og blev af samfundet betragtet som både uønsket og udenfor pædagogisk rækkevidde. Tiden frem til 1945 var også præget af racehygiejnisk tænkning, samt en udtalt frygt for dem, der ikke passede ind i normalitetens snævre rammer. I dette perspektiv lavet Steiner et stykke pioner arbejde ved at introducere en pædagogik og et menneskebillede, der forfægtede menneskeværd og udviklingsmuligheder, også for dem der var i behov for særlig støtte. Helsepædagogikken havde imidlertid ringe kår i mellemkrigstidens Tyskland. Dr. Karl Kønig valgte derfor af sikkerhedsmæssige årsager at flytte til Skotland sammen med børnene og en gruppe dedikerede medarbejdere. Herfra udspringer hele Camphill bevægelsen der nu har hjem og skoler over hele verden.

Da Marjatta blev grundlagt i 1953 var synet på udviklingshæmmede ved at ændre sig. Årsagen var blandt andet 2. verdenskrigs overgreb mod samfundets minoritetsgrupper, samt at der blev afdækket uværdige forhold ved en række institutioner og anstalter. Dette medførte samlet set en god portion eftertænkning, gav handicap sagen vind i sejlene og førte til politisk velvilje, hvor både staten og velsituerede enkeltpersoner bidrog. I halvtredserne startede en langsommelig og kringlet rejse frem mod vor moderne tid, hvor både menneskesyn og pædagogisk praksis har gennemgået radikale ændringer, ikke mindst med henblik på selvbestemmelse.

I 1990 startede jeg i mit første job som pædagog ved Helgeseter, en steinerpædagogisk institution for udviklingshæmmede i Norge. Institutionen var etableret i 1954, og har mange fællestræk med Marjatta. Rytmerne og fællesskabet var også i halvfemserne centrale

elementer i den steinerpædagogiske praksis. Opmærksomheden på den enkelte borgers indflydelse på eget liv, var imidlertid ikke den samme som i dag. Deltagelse i fællesaktiviteter var ofte en selvfølge - og det var ikke altid så meget snak om hvad beboerne selv kunde tænke sig at stille op til. Selvbestemmelse i begrebets moderne betydning var ikke en del af den pædagogiske dagsorden, men trods dette, oplevede jeg at beboerne var meget tilfredse med sine liv. Det rytmiske princip der prægede dagligdagen skabte forudsigelige trygge rammer, både for beboere og medarbejdere. I efterpå klogskabens navn ser jeg imidlertid, at vi på flere områder kunde have været mere lydhyre for den enkeltes ønsker og behov.

Siden halvfemserne og frem til i dag har specialpædagogisk praksis gennemgået drastiske forandringer. Den største forskel er, at selvbestemmelse og den enkeltes indflydelse på eget liv i dag er en lovfæstet rettighed. Et fællestræk ved de mennesker vi prøver at skabe gode rammer for, er at mange har svært med at foretage hensigtsmæssige valg. – At vælge ret i livets små og store spørgsmål og gennemskue konsekvenserne af forskellige valgmuligheder er svært for de fleste af os. Som pædagog skal jeg vejlede andre i at træffe valg, hvilket implicit giver mig en magt som skal forvaltes med etisk sensitivitet. Ideen om selvbestemmelse er teoretisk set glimrende, men når det kommer til pædagogisk praksis, bliver vi tit udfordret i forhold til hvorledes vi rent faktisk gør det. Hvis jeg blander mig for meget i den andens liv og foretager valg på den andens vegne, kan dette med dagens faglige blik blive defineret som magt-anvendelse. Blander jeg mig for lidt, kan resultatet blive omsorgssvigt. Spørgsmålet er ikke om vi skal eller ikke skal blande os i den andens liv, men hvorledes, hvordan og med hvilken holdning vi møder den anden.

Ved Uddannelsescenter Marjatta uddanner vi pæda-

goger og et tilbagevendende spørgsmål er hvordan vi bedst gør dette. Hvad skal en dygtig pædagog have i sin personlige værktøjskasse og hvordan udvikles disse kompetencer? Pædagoger skal kunne "det hele" og er pålagt det store ansvar det faktisk er at støtte andre mennesker i sin livsudfoldelse. Hvordan lærer man at ikke blande sig for meget, men heller ikke for lidt? Hvordan lærer vi blivende pædagoger at støtte udviklingshæmmede til at blive sig selv på deres egne præmisser og udfolde sit potentiale? Som pædagog duer det ikke at slå op i lærebogen og læse sig til et generelt svar der "one size fits all". - Det er det heller ikke tid til når du står i den situation det skal reageres på.

Socialpædagogik er, hvis det tages på alvor et meget krævende fag og slet ingen ja – nej disciplin hvor pædagogen sidder med alle svar. Grundlæggende set handler det om at værdien skabes i mellemrummet hvor to mennesker mødes, forstår og anerkender hinanden. Dette sker først når jeg som pædagog sætter min forforståelse til side og ser det andet mennesket som det er. Videre kan jeg med ægte interesse spørge dem det faktisk gælder, om hvad de selv har for ønsker i sine liv. Måske opleves svarene som ubegribelige eller urealistiske, men jeg forpligter mig alligevel til at tage det på alvor, lede efter motivet og prøve, at forstå hvad det handler om. At kommunikere sine ønsker og afkode budskabets reelle indhold, er noget der skal øves over tid. Dette kræver indsats og vedholdenhed fra både pædagoger og beboere.

I forskningsprojektet bæredygtig inklusion del 2 har Tine Bay Sørensen og Per Fredriksen netop skabt en øvelsesbane, hvor beboere fra Marjatta har trænet sig på at holde oplæg om deres værdier og det, der er vigtigt i deres liv. Den 15 -16 september 2017 arrangerede Marjatta en *Værdimesse* der blandt andet beboernes værdioplæg blev præsenteret. Værdimessen blev en tankevækker netop fordi det var beboerne selv som spillede hovedrollen, sat ord på hvad der er vigtigt i deres liv, og bar hele arrangementet. Værdimessen gav med dette mange gode eksempler på hvordan vi som pædagoger kan støtte beboerne i at formidle egne værdier, ønsker og behov.

På Uddannelsescenter Marjatta har vi taget de nye tanker fra værdiarbejdet med beboerne alvorligt. Vi er nemlig begyndt at engagere beboerne som oplægs- holdere ved pædagoguddannelsen. Først ude var Eline Dünnwald som den 30.oktober holdt oplæg om sine

værdier og sit liv for et hold pædagogstuderende fra Professionshøjskolen Absalon. De studerendes positive tilbagespil og evalueringer talte sit tydelige sprog. Alle var meget tilfredse og ikke mindst berørte af Elines oplæg. En af de studerende beskrev sin oplevelse med følgende ord:

"Det er sjovere at høre Eline beskrive hvad der er værdifuldt i hendes liv, end at høre undervisere der forklarer, hvordan man skal arbejde med udviklingshæmmede".

Den studerende har jo helt ret, rammer sømmet på hovedet og giver os samtidig et højst nødvendigt indspark i debatten om hvad omdrejningspunktet for socialpædagogisk praksis og uddannelse egentlig skal og bør være. Måske har hovedpersonerne selv noget vigtigt at lære de pædagogstuderende, ikke mindst med henblik på etik, holdninger og selvbestemmelse?

Vi er nu med på en begivenhedsrig og vigtig rejse, hvor Marjatta med et steinerpædagogisk udgangspunkt udvikler nye socialpædagogiske praksisser, hvor dem det angår sidder for bordenden. Dette er et interessant og vigtigt arbejde der også har betydning udadtil. – Så kan vi bagefter spørge os selv hvem der er elever og hvem der er læremestre. Svaret giver sig selv og er fuldstændigt i tråd med det menneskesyn og den pædagogik Rudolf Steiner og helsepædagogikken introducerede i 1924.